

DOI: 10.33310/2518-7813-2019-66-3-156-160

УДК 37.013

Віталій ЛЕЛЕКА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна
e-mail: leleka9984@ukr.net

ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлені гострі проблеми національно-патріотичного виховання студентів. Проаналізована роль вищого навчального закладу у формуванні світоглядних і громадянських якостей особистості, які проявляються в усвідомленні своєї духовної, історичної, національної, культурної та іншої приналежності до Вітчизни, як вищого принципу функціонування. Розглянуто шляхи та засоби формування патріотизму студентської молоді у поза навчальній виховній діяльності. Проаналізовано умови застосування активних методів та форм патріотичного виховання, спрямованих на моральний і духовний світогляд студентської молоді. Визначені найбільш ефективні методи формування патріотизму як шляхи впливу на почуття молоді, волю та свідомість.

Ключові слова: патріотизм, патріот, виховання, національна свідомість, студентська молодь, позанавчальна виховна діяльність.

На сьогодні доволі гостро постало питання патріотизму та патріотичного виховання. Воєнні дії на Донбасі, анексія Криму, Революція Гідності – це деякі із доленосних історичних подій, які переживає Україна. При цьому збереження єдності нерозривно пов'язано з виявами такого феномена як патріотизм. Він стає своєрідним фундаментом, що об'єднує різні верстви населення й соціальні групи в єдине ціле та робить їх потужною перетворюючою силою, здатною забезпечити ефективні зміни в розвитку суспільства.

Актуальність формування ціннісних орієнтацій студентської молоді зумовлена необхідністю розбудови демократичної України та національного відродження. У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності», «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до України, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі загальнолюдських духовних цінностей національних і, утвердження якостей громадянина-патріота України як творчого і культурного потенціалу нашого народу і світоглядного чинника його розвитку. Формування національної інтелігенції, сприяння збагаченню і оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти – завдання, що стоїть перед вищими навчальними закладами на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців [1, 18; 2].

Завжди помітну роль відігравав патріотизм у житті українського суспільства. Аналіз літературних джерел дає можливість зробити висновок, що його зміст, генезис і еволюція були і залишається предметом особливої уваги багатьох соціологів, істориків, політологів, філософів, літераторів.

Виховання любові до рідної мови, до своєї землі, поваги до історичного минулого, формуванню національної самосвідомості знайшли своє відображення у працях педагогів Х.Алчевської, Г.Ващенко, О.Духновича, І.Огієнка, С.Русової, К.Ушинського, Я.Чепіги де розкриваються багатогранні аспекти патріотичного виховання особистості. У багатьох працях В.Сухомлинського, А.Макаренка було відображене чітке розуміння прищеплювання молоді високих почуттів відданості і вірності Батьківщині, пошани до її трудівників. У сучасній педагогічній науці окремі аспекти патріотичного виховання розробляють О.Бандура, Н.Волошина, А.Капська, В.Неділько, Є.Пасічник, Б.Степанишин. Засади патріотичного виховання досліджували психологи П.Блонський, Л.Виготський, Г.Костюк, О.Леонт'єв, О.Петровський, І.Синиця, П.Якобсон. Проблема патріотичного виховання студентської молоді перебуває в полі зору сучасних науковців. В інтернет-ресурсах знаходимо дисертаційні дослідження О.Абрамчук, О.Стьопіної, Р.Петронговського, С.Рашидової та інших, присвячені питанням патріотичного виховання.

В процесі патріотичного виховання процесі формуються не лише світоглядні уявлення, моральні й духовні цінності, а й відбувається становлення особистості, здатної захищати інтереси

держави та діяти задля її розвитку. Нині розуміння патріотизму є неоднозначним. Це можна пояснити складною природою цього поняття, багатоаспектним змістом і різноманітним форм прояву. На сьогоднішній час патріотизм виступає моральною основою, внутрішнім об'єднуючим чинником, що стимулює розвиток українського суспільства. Патріотизм включає в себе наступні складові: любов до Батьківщини, національні традиції, культурна спадщина й історичне минуле.

Патріотизм як соціально-історичне явище у різних аспектах розглядається філософськими, гуманітарними, педагогічними науками. *Патріотизм* – це моральний і політичний принцип, соціальне почуття, змістом якого є любов і відданість вітчизні, гордість за його минуле і сучасне, бажання захищати інтереси батьківщини. *Патріотичне виховання* – це основа духовного розвитку особистості, складова частина національного світогляду і поведінки молодої людини щодо ставлення до рідної країни, до всіх націй і народів; це виховання любові до Батьківщини, відданості їй, активної праці, спрямованої на примноження трудових традицій, звичаїв свого народу [11; 12].

В умовах існування демократичного суспільства патріотизм підноситься на вищий рівень, поширюється на всі верстви населення країни, пронизує всі сфери суспільного життя, має цілеспрямований характер, що виявляється у свідомому ставленні людей до праці, суспільно-політичній діяльності, непримиримості до будь-яких порушень прав людини, норм і правил демократичного існування. Отже, патріотизм є одним з найважливіших чинників розвитку демократичного суспільства [8, 49].

У «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» вказується, що головною метою громадянського виховання є формування «свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людини, з притаманними їй особистісними якостями, з рисами характеру, світоглядом і способом мислення, вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні» [6,4].

Основним завданням національно-патріотичного виховання є формування у студентської молоді високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків. Патріотизм, громадянськість повинні об'єднувати українців, зберегти те, що протягом століть було нашою метою, – незалежність та цілісність держави.

На сьогоднішній день важливо відродити в українському суспільстві почуття свідомого патріотизму як духовно-моральної і соціальної цінності, сформувані в молодого покоління громадянсько-активні, соціально-значущі якості, орієнтовані на рішення політичних й економічних проблемами України й захисту її кордонів.

Напрямки реалізації мети виховання громадянина-патріота:

- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- утвердження у свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного й історичного минулого України;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її громадянською відповідальністю;
- визнання та забезпечення у реальному житті прав особистості як найвищої цінності держави і суспільства;
- сприяння набуттю студентською молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до активної участі у процесах державотворення, спроможності визначати форми і засоби своєї участі у життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуванню з соціальними інститутами, органами влади, дотримуючись законів, захищаючи права людини, розв'язуючи конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування етнічної та національної свідомості, любові до рідної землі, держави, родини, народу, визнанню духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності культурної спадщини і майбутнього;
- формування мовної культури, оволодінню і вживанню української мови як духовного коду нації;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства, культивуванню кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- виховання життєздатної особистості, що пов'язане із розвитком духовної, емоційно-вольової та мотиваційної сфер;
- підвищення престижу військової служби як виду державної служби, культивуванню ставлення до військовослужбовця [4; 5].

Патріотичне виховання є запорукою національної безпеки України, оскільки формує у студентського загалу рішучу готовність виконувати громадські та конституційні обов'язки: ставати на захист незалежності та територіальної цілісності Батьківщини, шанувати її державних символів.

Позитивне ставлення до різноманітних видів суспільно-корисної, краєзнавчо-пошукової, навчальної діяльності, а також здатність до виявлення внутрішніх мотивів самоствердження та

самовираження (яв визначальних атрибутів розвитку когнітивного, етноідентифікаційного, емоційно-мотиваційного та практичного компонентів) сприяє розвитку патріотичної свідомості студентської молоді. [7, 22-23].

Емоційно-мотиваційний компонент патріотизму – це бажання студентів активно включатися в краєзнавчо-пошукову, предметно-перетворювальну діяльність, та у діяльність зі збереження історичної пам'яті рідної місцевості, пам'яток культури, визначних осіб конкретного регіону.

Когнітивний компонент патріотизму – пізнання студентами атрибутів власної держави, розуміння власних прав і обов'язків, переконання у напрямку розвитку України як майбутньої демократичної держави.

Етноідентифікаційний компонент патріотизму – глибоке розуміння своєї єдності з українським народом, знання звичаїв, традицій свого народу, його складної долі та передбачення подальшої історичної перспективи його прогресивного зростання.

Практичний компонент патріотизму передбачає вміння студентів здійснювати пошуково-краєзнавчу, предметно-перетворювальну, альтруїстично-волонтерську та науково-дослідну діяльність [10, 76].

Можна виділити наступні умови для ефективного патріотичного виховання студентського загалу:

- використання виховного потенціалу навчальних предметів з метою патріотичного виховання студентів;
- залучення студентської молоді до участі в соціально-значимих проектах патріотичного спрямування;
- активне вивчення майбутніми учителями національно-культурної спадщини українського народу [9, 352-353].

Організаційно-педагогічна система патріотично виховання студентської молоді базується на сукупності принципів:

- принцип духовно-морального дійства (наприклад, вшанування пам'яті загиблих воїнів), який полягає не у формі вербального відношення до будь-якої події, а у формі перетворюючої доцільно-корисної діяльності;
- принцип духовно-морального занурювання у героїчне минуле свого краю, героїв малої Батьківщини;
- принцип вторинного емоційного переживання героїчних подвигів співвітчизників;

- принцип готовності до наслідування героїки патріотизму яскравих особистостей свого краю [3, 58].

Організаційно-педагогічна система патріотично виховання буде ефективною у разі створення відповідних умов в освітньо-виховному просторі університету:

- патріотично-військове виховання, як і патріотичне виховання в цілому, розглядається як духовно-моральна цінність кожної особистості;
- почуття патріотизму буде пронизувати всі дисципліни гуманітарного спрямування;
- позааудиторна робота буде спрямована на збереження і примноження традицій патріотично-військового виховання;
- військова кафедра університету сумісно з кафедрами гуманітарного спрямування, з кураторами академічних груп буде впроваджувати в університетське життя ідеологію ствердження реальності української національної державності, символів її державності, любові до великої і малої Батьківщини, через різноманітні форми та засоби формувати почуття честі, національної гідності;
- систематичного проведення акцій з догляду та впорядкування меморіальних комплексів, могил загиблих воїнів, акцій "Пам'ять", систематичної краєзнавчо-туристичної роботи [3, 58].

Загальновизнані форми патріотичної виховання студентської молоді, які, на нашу думку, є найбільш доцільними та ефективними:

- зустрічі з ветеранами Великої Вітчизняної Війни;
- науково-теоретичні конференції на патріотичну тематику;
- тематичні вечори, уроки мужності;
- поїдки місцями бойової слави;
- місячники оборонно-масової роботи;
- екскурсії до обласного краєзнавчого музею, меморіальних комплексів у пам'ятні дні Перемоги та визволення міста від німецько-фашистських загарбників тощо.

Отже, виховання почуття патріотизму студентської молоді – це довготривала і копітка робота, яка супроводжується корекцією різних негативних впливів на підростаючу особистість і цілеспрямованими педагогічними діями, що спрямовані на досягнення позитивних результатів у вихованні патріотичних почуттів студентської молоді.

В подальшому є актуальним вивчення та розробка інноваційних та інформаційних технологій, що сприяють ефективному забезпеченню патріотичного виховання студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. Київ. – 2014. – 29 с.
2. Васянович Г.П. Мета, завдання та принципи патріотичного виховання студентської молоді / Г.П. Васянович // Вибрані твори: збірник наукових праць в 5-ти т. – Львів: Сполом, 2010.

3. Дроговоз В. А. Патріотичне виховання студентської молоді – складова формування громадянина / В. А. Дроговоз // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : [зб. наук. праць]. – Вип. 5. – Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2004. – С. 56-61.
4. Жадько В. А, Бідзіля П. О. Про національно-патріотичне виховання студентської молоді/ В. А. Жадько, П. О. Бідзіля // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції з питань патріотичного виховання молоді «Соціальний розвиток України та патріотичне 196 виховання громадян»/ 18-19 жовтня 2012 р. – Запоріжжя: «Акцент» – 546 с.
5. Жаровська О.П. Національна самосвідомість як складова патріотичного виховання студентів педагогічних університетів / О.П. Жаровська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Кіровоград: Імекс ЛтД, 2014. Вип. 18, кн. 1. С. 233-242.
6. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Педагог.газета. – 2000. – № 6 (72), червень. – 6 с.
7. Костів В. Проблема мети і змісту національного виховання молоді: історія та сучасність / В. Костів // Українське народознавство і проблеми національного виховання. – Івано-Франківськ, 1995. – С.20 – 25.
8. Матяшук В. Сучасне патріотичне виховання: стан проблеми та перспективи розвитку / В. Матяшук // Педагогічна думка. – 2009. – № 3. – С. 48-54.
9. Опалко Н.І. Деякі аспекти національно-патріотичного виховання студентів / Н.І. Опалко // Уряду України. Президенту, законодавчій, виконавчій владі: аналіт. розробки, пропозиції наук. та практ. працівників: збірник. – К., 1999. – Т. 14. – С. 351 – 354.
10. Сергієнко В. Проблеми виховання студентської молоді [Текст] / В. Сергієнко, В. Костін // Вища школа. – 2010. – № 7/8. – С. 75-79.
11. Соловей М.І. Виховна робота в вищому навчальному закладі / М.І.Соловей, В.С.Демчук. – К., 2009.
12. Стьопіна О. Г. Етапи та структура виховання патріотизму як духовно – моральної якості у студентів вищих навчальних закладів / Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – Луганськ: СЛУ ім. В. Даля, 2004. – Вип. 4. – С. 233-246.

References

1. Bech I. D Program of patriotic education of children and student's young people / I. Бех, К. Black. Kyiv. – 2014. are 29 p.s.
2. Vasjanovich G.P. Aim, task and principles of patriotic education of student young people / G.P. Васянович // is Chosen works: collection of scientific works in 5 т. it is Lviv: Spolom, 2010.
3. Drogovoz W.A. Patriotic education of student young people is a constituent of forming of citizen / W.A. Drogovoz // Spirituality of personality : methodology, theory and practice :[zb. sciences. labours] it is Luhansk, 2004. – P. 56-61.
4. Zhadko V. A., Bidzilya P. A. about national-Patriotic education of student youth / V. A. Zhadko, p. A. Bidzilya / / Materials of VI International scientific-practical conference on Patriotic education of youth "Social development of Ukraine and Patriotic education of citizens" / 18-19 October 2012-Zaporozhye: "Accent" – 546 p.
5. Zharovskaya A. P. National self-consciousness as a component of Patriotic education of students of pedagogical universities / A. p. Zharovskaya / / Theoretical and methodological problems of education of children and students: collection of Sciences. labours'. Kirovograd: IMEX Ltd, 2014. Vol. 18, vol. 1. Pp. 233-242.
6. The concept of civic education of the individual in the development of Ukrainian statehood / / Teacher.newspaper. – 2000. – No. 6 (72), June. – 6 s.
7. Kostov V. the Problem of the purpose and content of national education of youth: history and modernity / U. Kostiv / / Ukrainian folk studies and problems of national education. – Ivano-Frankivsk, 1995. – Pp. 20-25
8. Matsuk V. Modern Patriotic education: status, problems and prospects of development / V. Matsuk // Pedagogical thought. – 2009. – No. 3. Pp. 48-54.
9. Opalko N. I. Some aspects of national-Patriotic education of students / N. I. Opalko / / Government of Ukraine. The President, the legislature and the Executive: Analyt. developments, proposals of Sciences. and prakt. employees: the collection. – K., 1999. – Vol. 14. – Pp. 351-354
10. Sergienko V. Problems of education of student youth [Text] / V. Sergienko, V. Kostin / / Higher school. – 2010. – No. 7/8. Pp. 75-79.
11. Solovey M. I. educational work in higher education / M. I. Solovey, V. S. Demchuk. – K., 2009.
12. Stepina E. G. Stages and structure of education of patriotism as a spiritual and moral quality in students of higher educational institutions / Spirituality of personality: methodology, theory and practice. – Lugansk: sleep them. V. Dalia, 2004. – VIP. 4 – - Pp. 233-246

Віталій Лелека. Пути и средства формирования патриотизма студенческой молодежи в внеучебной воспитательной деятельности

В статье раскрыты важнейшие проблемы национально-патриотического воспитания студентов. Проанализирована роль высшего учебного заведения в формировании гражданских и мировоззренческих качеств личности, которые проявляются в осознании своей исторической, культурной, национальной, духовной и иной принадлежности к Родине как высшего принципа функционирования. Рассмотрены пути и средства формирования патриотизма студенческой молодежи вне учебной воспитательной деятельности. Проанализированы условия применения активных форм и методов патриотического воспитания, направленных на моральное и духовное совершенствование студенческой молодежи. Определены наиболее эффективные методы формирования патриотизма как пути влияния на сознание, волю и чувства молодежи.

Ключевые слова: патриотизм, патриот, воспитание, национальное сознание, студенческая молодежь, внеучебная воспитательная деятельность.

Vitaliy Leleka. Ways and means of formation of patriotism of student youth in extracurricular educational activity

The article reveals the most important problems of national-Patriotic education of students. The role of the higher educational institution in the formation of civil and ideological qualities of the person, which are manifested in the awareness of their historical, cultural, national, spiritual and other belonging to the Motherland as the highest principle of functioning, is analyzed. Ways and means of formation of patriotism of student youth in out of educational activity are considered. The conditions of application of active forms and methods of Patriotic education aimed at moral and spiritual improvement of students are analyzed. The most effective methods of patriotism formation as ways of influence on consciousness will and feelings of youth are defined.

At the present stage of development of the Ukrainian state, the issue of Patriotic education has become quite acute. Ukraine is going through fateful historical events – the revolution of Dignity, the annexation of Crimea, military operations in the Donbas. The relevance of the formation of value orientations of students is due to the need for national revival and construction of the Ukrainian democratic state. State national program "Education" ("Ukraine XXI century"), the Laws of Ukraine "On education", "On General secondary education", "the Concept of upbringing in the conditions of development of Ukrainian statehood", "the concept of civil education of the individual in terms of development of the Ukrainian statehood" as defined by the strategic objectives of education in the personality of love of country, awareness of its civic duty on the basis of national and universal spiritual values, the assertion of the qualities of a citizen-patriot of Ukraine as an ideological factor in the development of cultural and creative potential of our people.

The formation of the national intelligentsia, the promotion of enrichment and renewal of the intellectual gene pool of the nation, the education of its spiritual elite-a task that faces higher education institutions at the same level with the training of highly qualified specialists

Keywords: patriotism, patriot, education, national consciousness, student youth, extracurricular educational activities.